

УДК 338.24+621

ДІАГНОСТИКА РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

М. М. Караїм

Українська академія друкарства,
вул. Підголоско, 19, Львів, 79020, Україна

Доведена пріоритетність формування методичних засад діагностики рівня економічної безпеки з метою створення інформаційної бази для удосконалення управління економічною безпекою машинобудівного підприємства. Створено алгоритм формування системи моніторингу економічної безпеки, обґрунтовано сукупність індикаторів, їх граничні значення та відповідність певному рівню безпеки, здійснено апробацію розробленої методики в умовах діяльності машинобудівних підприємств.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, діагностика, моніторингу, індикатор, машинобудівне підприємство.

Постановка проблеми. Вітчизняні підприємства працюють у динамічному середовищі, в умовах нестабільної економічної ситуації, зростаючої конкуренції, низького рівня рентабельності тощо. Першочерговим завданням для багатьох із них є на сьогодні проблема виживання, вирішення якої супроводжується необхідністю вдосконалення управління економічною безпекою. Один зі шляхів розв'язку її, з урахуванням умов функціонування підприємств в Україні, — удосконалення процесу моніторингу рівня економічної безпеки підприємства при формуванні інформаційної бази для прийняття адекватних до ситуації тактичних і стратегічних рішень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розробці питань щодо підтримки достатнього рівня економічної безпеки підприємства чимало уваги приділяють вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема: Л. Абалкін, В. Абрамов, В. Андрійчук, О. Ареф'єва, О. Барановський, О. Білорус, З. Варналій, О. Власюк, В. Воротін, Т. Васильців, В. Горбулін, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, О. Захаров, О. Ляшенко, В. Мунтіян, Є. Олейніков, Г. Пастернак-Таранушенко, В. Пономаренко, В. Прохорова, Н. Реверчук, Ю. Ус, О. Черняк, М. Швець, Л. Шемаєва, С. Шкарлет, В. Шликов, О. Шляйфер та інші.

Мета статті. Здійснити формування методичних засад діагностики рівня економічної безпеки машинобудівного підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основою здійснення ефективного управління економічною безпекою машинобудівного підприємства повинна стати відповідна системи моніторингу. Проведене дослідження дозволило виявити ряд перепон для активного застосування наукових розробок, представлених у вітчизняній та закордонній літературі (рис. 1) [1–11].

Наявність суттєво відмінних точок зору стосовно суті та процесу проведення діагностики економічної безпеки підприємства дає можливість розробити власний варіант, який, враховуючи особливості гарантування безпеки на мікрорівні, уможливило отримання повної й всебічної інформації не лише щодо

фінансових аспектів діяльності, а й інших основних функціональних складових економічної безпеки.

Рис. 1. Сукупність труднощів для активного застосування існуючих методик моніторингу рівня економічної безпеки

Для здійснення комплексної діагностики запропоновано використовувати кількісні та якісні показники, поєднання їх дозволяє отримати повну реальну картину стосовно рівня безпеки й наявності ознак негативної дії на неї. Розроблена методика, враховуючи усі виявлені недоліки (див. рис. 1), відповідає певним вимогам:

- уможливує отримання чіткої характеристики поточного рівня безпеки підприємства;
- не є трудомісткою, оскільки передбачає розрахунок виправданої кількості показників;
- містить обґрунтування граничних значень для кожного показника з урахуванням фактичних умов ведення бізнесу в нашій країні;
- сприяє ідентифікації й визначенню характеру загроз у розрізі основних функціональних складових економічної безпеки;
- уможливує розрахунок інтегрального показника щодо рівня безпеки;
- враховує галузеву специфіку діяльності вітчизняних машинобудівних підприємств.

Досягнення вказаних результатів можливе при послідовному виконанні ряду етапів, представлених на рис. 2.

Необхідно виділити, на нашу думку, п'ять рівнів безпеки: «максимальний», «прийнятний», «нормальний», «мінімальний» та «критичний». Важливо, що

кожен рівень відрізняється від іншого передусім співвідношенням взаємопов'язаних понять «безпека – небезпека».

Рис. 2. Алгоритм формування системи моніторингу економічної безпеки підприємства

Із урахуванням специфіки діяльності машинобудівних підприємств обґрунтовано необхідність виділення п'яти функціональних сфер економічної безпеки. Шляхом використання експертної оцінки були встановлені частки кожної з функціональних сфер, серед яких найбільшою визнано безпеку: фінансову — 0,35; кадрову — 0,25 та техніко-технологічну — 0,2.

Важливим етапом у побудові системи моніторингу економічної безпеки є визначення переліку індикаторів, питомої ваги для оцінювання рівня безпеки кожної функціональної складової та встановлення граничних значень, що відповідатимуть кожному рівню безпеки. Результати проведеної роботи з реалізації цього етапу представлено на рис. 3.

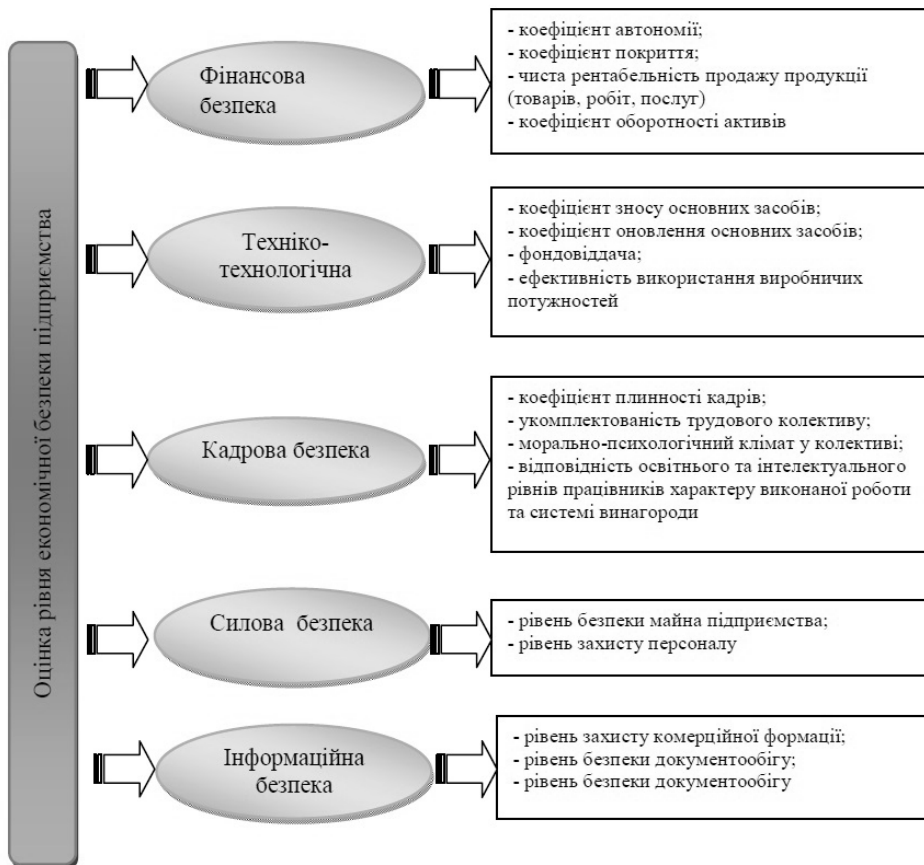

Рис. 3. Перелік індикаторів для оцінювання рівня економічної безпеки у розрізі функціональних складових

Апробацію розробленої методики оцінки рівня економічної безпеки машинобудівних підприємств здійснено формуванням відповідної сукупності суб'єктів господарської діяльності (рис. 4). До відібраної сукупності увійшли десять машинобудівних підприємств зі схожими характеристиками стосовно виду діяльності, чисельності працівників, первісної вартості основних засобів тощо: ПАТ «Нікопольський завод трубопровідної арматури» (в подальшому —

ПАТ «Нікопольський ЗТА»); ПАТ «Ільницький завод механічного зварювального устаткування» (ПАТ «Ільницький ЗМЗУ»); ПАТ «Верхньодніпровський ливарно-механічний завод» (ПАТ «Верхньодніпровський ЛМЗ»); ВАТ «Краснолуцький машинобудівний завод» (ПАТ «Краснолуцький МЗ»); ПАТ «Ніжинський механічний завод» (ПАТ «Ніжинський МЗ»); ПАТ «Гребінківський машинобудівний завод» (ПАТ «Гребінківський МЗ»); ПАТ «Карлівський машинобудівний завод» (ПАТ «Карлівський МЗ»); ПАТ «Завод засобів механізації аеропортів» (ПАТ «ЗЗМА»); ПАТ «Горлівський машинобудівний завод» (ПАТ «Горлівський МЗ»); ПАТ «Смілянський машинобудівний завод» (ПАТ «Смілянський МЗ»).

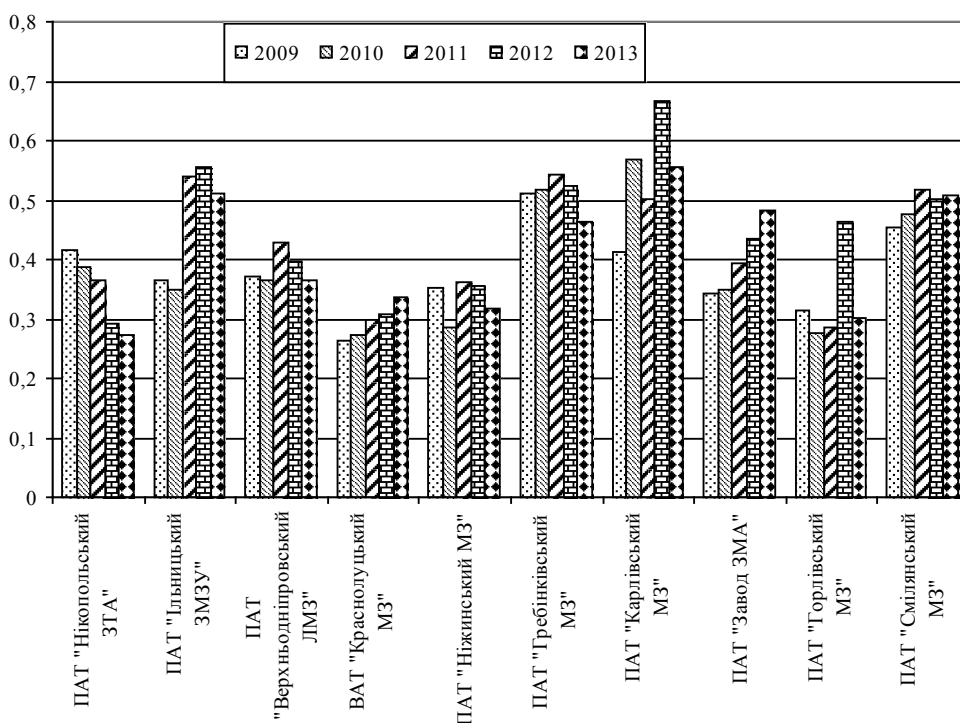

Рис. 4. Динаміка рівня економічної безпеки підприємства

Із урахуванням питомої ваги кожної з функціональних складових було визначено загальний рівень економічної безпеки, результати стисло можна охарактеризувати наступним чином:

- «мінімальний» рівень безпеки характерний для ПАТ «Нікопольський ЗТА», ВАТ «Краснолуцький МЗ», ПАТ «Ніжинський МЗ», ПАТ «Завод ЗМА» (2009–2011 рр.) та ПАТ «Горлівський МЗ» (2009–2011 рр., 2013 р.);
- «нормальний» рівень безпеки визначено стосовно ПАТ «Ільницький ЗМЗУ» (2011–2013 рр.), ПАТ «Гребінківський МЗ», ПАТ «Карлівський МЗ» (2009–2011 рр., 2013 р.) та ПАТ «Смілянський МЗ»;
- «прийнятний» рівень безпеки мав місце лише стосовно ПАТ «Карлівський МЗ» у 2012 р.

Висновки. Доцільно наголосити на кількох ключових моментах розробленої методики оцінки рівня економічної безпеки підприємства:

- для оптимізації процесу моніторингу економічної безпеки за кожною функціональною складовою відібрано лише найважливіші індикатори, а їх кількість є мінімальною;
- для кожного індикатора визначено питому вагу в структурі певної функціональної складової з урахуванням його важливості для характеристики рівня й динаміки безпеки та специфіки господарської діяльності машинобудівних підприємств;
- визначені граничні значення кожного індикатора передбачають чітку ідентифікацію рівня безпеки, що уможливило ідентифікацію наявності ознак певної загрози не лише стосовно функціональної сфери, а й окремого сектора спостереження.

Зважаючи на складні умови ведення бізнесу та значення вітчизняного машинобудування в процесі реформування національної економіки, отримані результати можуть бути використані для удосконалення управління економічною безпекою машинобудівних підприємств шляхом корегування тактичних й стратегічних завдань, доповнення функціональних обов'язків внутрішніх суб'єктів безпеки, налагодження взаємодії та співпраці з зовнішніми суб'єктами з метою мінімізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біломістна І. І. Оцінка стану фінансової безпеки на основі економіко-математичного моделювання / І. І. Біломістна, А. В. Ковальчук // Науковий вісник Херсонського державного університету. — 2014. — № 4. — С. 28–32.
2. Горячева К. С. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства / К. С. Горячева // Національна академія управління. — 2004. — № 10. — С. 288–295.
3. Горячева К. С. Фінансова безпека підприємства, сутність та місце в системі економічної безпеки / К. С. Горячева // Економіст. — 2003. — № 8. — С. 65–67.
4. Економіка підприємства / за ред. С. Ф. Покропівного. — [вид. 2-ге, перероб. та доп.]. — К. : КНЕУ, 2000. — 528 с.
5. Льяшенко С. М. Складові економічної безпеки підприємства і підходи до їх оцінки / С. М. Льяшенко // Актуальні проблеми економіки. — 2003. — № 3. — С. 12–19.
6. Кириченко О. Вплив інфляційних процесів на фінансову безпеку підприємства / О. Кириченко, Ю. Кім // Економіка та держава. — 2009. — № 1. — С. 13–16.
7. Ковальов Д. Кількісна оцінка рівня економічної безпеки підприємства / Д. Ковальов, І. Плетникова // Економіка України. — 2001. — № 4. — С. 35–40.
8. Сааджан В. А. К проблеме финансовой безопасности предприятий в условиях кризиса [Електронний ресурс] / Сааджан В. А., Павлышин Е. А., Ульяновский А. И. // Економіка: реалії часу : наук. журн. — 2012. — № 2 (3). — С. 53–58. — Режим доступу: <http://www.economics.opu.ua/n3.html>
9. Рета М. В. Методичні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства / М. В. Рета, А. О. Іванова // Вісник НТУ «ХПІ». — Х. : НТУ «ХПІ». — 2013. — № 21 (994). — С. 29–37.
10. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтіян. — К. : КВІЦ, 1999. — 464 с.

11. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур / Н. Й. Реверчук. — Л. : ЛБІ НБУ, 2004. — 195 с.

REFERENCES

1. Bilomistna, I.I. and Kovalchuk, A.V. (2014), "Assessment of financial security on the basis of economic-mathematical modeling", *Naukoviy visnik Hersonskogo derzhavnogo universitetu*, vol. 4, pp. 28–32.
2. Horiacheva, K.S. (2004), "Evaluation of the financial security of a company", *Natsionalna akademiya upravlinnya*, vol. 10, pp. 288–295.
3. Horiacheva, K.S. (2003), "Financial security of a company, it's nature and place in the economic security system", *Ekonomist*, vol. 8, pp. 216–221.
4. Pokropyvnyi, S. F. (2000), *Ekonomika pidpriemstva [Business economics]*, 2nd ed, Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.
5. П'яшенко, С.М. (2003), "Components of economic security of a company and approaches to their assessment", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 3, pp. 12–19.
6. Kyrychenko, O.N. (2009) "Impact of inflation on financial security of a company", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 1, pp. 238–243.
7. Koval'ov, D. K. (2001) "Quantifying the level of economic security of a company", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 4, pp. 35–40.
8. Saadzhan, V.A., Pavlyshyn, E.A. and Ul'ianovskiy, A.Y. (2012), "Financial security of the company under crisis conditions", *Ekonomika: realii chasu*, vol. 2 (3), pp. 53–58.
9. Reta, M.V. and Ivanova, A.O. (2013), "Methodological approaches to assessing the level of financial security of a company", *Visnyk NTU "KhPI"*, vol. 21 (994), pp. 29–37.
10. Muntian, V. I. (1999), "The economic security of Ukraine", *Naukova dumka*, Kyiv, Ukraine.
11. Reverchuk, N. J. (2004), "Management of economic security of a company", *Naukova dumka*, Kyiv, Ukraine.

DIAGNOSTICS OF THE ENGINEERING COMPANY ECONOMIC SECURITY

M. M. Karaim

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pidholosko St., Lviv, 79020, Ukraine
shtangret.am@mail.ru*

The paper has proved the formation of the methodological principles priority of the diagnostic level of economic security in order to create an information base to improve the management of the engineering company economic security. There has been formed a monitoring system algorithm of economic security, the set of indicators and their limit values for a particular level of security have been grounded and testing methods have been implemented in terms of developed engineering companies.

Keywords: *economic security, diagnostics, monitoring, display, machine-building enterprise.*

Стаття надійшла до редакції 11.12.2014.

Received 11.12.2014.